Filozofia

Filozofia (stgr. *φιλοσοφία* od: stgr. *φίλος* – „miły, ukochany” i stgr. *σοφία* – „mądrość”, tłumaczone jako „umiłowanie mądrości”) – systematyczne i krytyczne rozważania na temat podstawowych problemów i idei, dążące do poznania ich istoty, a także do całościowego zrozumienia świata[1].

Herrada z Landsbergu, *Hortus deliciarum*, *Philosophia et septem artes liberales*

Spis treści

Różnorodność filozofii
- Filozofia jako forma poznania i oświecenia
- Paradygmaty filozofii
  - Paradygmat ontologiczny
  - Paradygmat mentalistyczny
  - Paradygmat lingwistyczny

Filozofia a inne dziedziny
- Filozofia a nauka
- Filozofia a religia

Trzy tradycje filozoficzne

Historia filozofii
- Periodyzacja filozofii zachodniej

Główne zagadnienia filozofii

Podział ze względu na przedmiot zainteresowań

Przypisy

Bibliografia

Linki zewnętrzne

Różnorodność filozofii

Pojęcia *filozofii* i *filozofa* pojawiły się w starożytnej Grecji ok. VI/V w. p.n.e. Po raz pierwszy poświadczone są u Herodota[2][3]. Początkowo oznaczały szeroko rozumianą ciekawość intelektualną i poszukiwanie wiedzy. Ściślejszy sens terminom nadał Platon, a za nim Arystoteles. Celem filozofii miała być teoria (θεωρία, *theoría)*, czyli poznanie prawdziwej rzeczywistości, w odróżnieniu od wiedzy pozornej czy przemijającej (δόξα, *doksa*), a także od wiedzy praktycznej (πρᾶξις, *praksis*)[3]. W dalszym swoim rozwoju, znaczenie terminu *filozofia* ulegało znaczącym zmianom i nie można go definiować w oderwaniu od jego historii[4].

Filozofia jako forma poznania i oświecenia

Ze względu na cele jakie sobie stawia, filozofię można ujmować albo jako przedsięwzięcie poznawcze na podobieństwo nauki albo też jako formę oświecenia, samowiedzy czy przemiany tożsamości[5]. Oba znaczenia terminu filozofia często się przenikają w dziełach i życiu poszczególnych filozofów.

Filozofia rozumiana jako nauka, stawia sobie za zadanie prawdziwe poznanie danego przedmiotu. Z tak rozumianej filozofii wywodzą się współczesne szczegółowe dyscypliny naukowe. Leszek Kołakowski zaproponował podział typów filozofii, ze względu na cele poznawcze jakie sobie stawia:

- podejście tradycyjne[6] – filozofia ma być najbardziej ogólną z nauk, wykraczającą poza każdą z dyscyplin szczegółowych i łączącą je w całość. Bierze pod uwagę osiągnięcia poszczególnych nauk i tworzy ich syntezę, pozwalając na całościowy, pełniejszy ogląd świata.
- podejście transcendentalne[7] – w tym ujęciu filozofia jest odrębną dyscypliną, nie opierającą się na żadnej z nauk szczegółowych, i w przeciwieństwie do nich, nie opierającą się na żadnych, niepodważalnych założeniach (ma być „bezzałożeniowa”), podważając wszelkie zastane założenia.
- podejście scjentystyczne[8] – w tym ujęciu, najwyższą wartość poznawczą przypisuje się nauce, w szczególności naukom ścisłym i przyrodniczym. Filozofia była wartościowa o ile przygotowywała rozwój nauk empirycznych. Wraz z wykształceniem się samodzielnych, szczegółowych dyscyplin naukowych, filozofia powinna zanikać, zastępowana przez myślenie naukowe i ograniczyć się do filozofii i metodologii nauk;
- podejście funkcjonalne[9] – filozofia jest pewną formą dyskursywnego formułowania poglądów na świat. Jest ona jednym z wielu dyskursów. Jej punkt widzenia nie jest ani ogólniejszy ani uprzywilejowany, ale jest odrębny od innych dyskursów (np. religijnego).

Z kolei „Filozofia jako oświecenie” nastawiona jest na przemianę filozofującego podmiotu, który może być rozumiany indywidualnie lub zbiorowo (np. społeczeństwo). Filozofia ma być formą osiągania samowiedzy, środkiem przemiany podmiotu zgodnie z określonym systemem wartości[5], lub też formą terapii[10].

Paradygmaty filozofii

Zasadnicze zmiany w sposobie filozofowania i zainteresowaniach filozofii określić można mianem zmiany paradygmatów. Wyróżnić można trzy, następujące po sobie paradygmaty: ontologiczny, mentalistyczny i lingwistyczny. Różnice między nimi można przedstawić w tabeli[11]:

Paradygmat	**ontologiczny**	**mentalistyczny**	**lingwistyczny**
dziedzina	byt	świadomość	język
przedmiot	jestestwo	świadomość	zdania/wypowiedzi
początek	zdziwienie	wątpienie	konfuzja
pytanie wyjściowe	co istnieje?	co mogę wiedzieć?	co mogę zrozumieć?

Trzeba tu jednak wyraźnie zaznaczyć, iż obecnie paradygmaty te się przenikają. I tak np problem świadomości nie sprowadza się już jedynie do wiedzy, ale także do zrozumienia (co i jak mogę zrozumieć?). Język nie wiąże się już tylko z przedmiotem, ale także podmiotem jako tym, który partycypuje w języku.

Paradygmat ontologiczny

Paradygmat ontologiczny był pierwszym modelem uprawiania filozofii. Do dziś, dla wielu osób, pozostaje wzorcem filozofii jako takiej. Stąd filozofia uprawiana w paradygmacie ontologicznym określana jest mianem *filozofii klasycznej*[12]. Centralną dyscypliną takiej filozofii jest metafizyka[13]. Paradygmat

ontologiczny dominował w starożytności i średniowieczu. Swoją rozwiniętą postać uzyskał w twórczości Platona i Arystotelesa[14], a współcześnie obecny jest m.in. w neotomizmie.

W paradygmacie ontologicznym, filozofia jest nauką o bycie i jego formach. Filozofowanie wychodzi od przedmiotu, zajmuje się zasadniczymi formami jego istnienia. Zasadniczym jej pytaniem jest „co istnieje?”[15] Arystoteles definiował taką filozofię, jako „wiedzę rozważającą byt jako byt”[16].

Paradygmat mentalistyczny

Zasadniczy zwrot filozoficzny dokonał się we wczesnej nowożytności i łączony jest przede wszystkim z filozofią Kartezjusza[15]. Charakterystyczny dla nich typ filozofowania jest jednak starszy i jego początki można odnaleźć już u starożytnych sceptyków[15].

O ile filozofia nastawiona ontologicznie zajmowała się przedmiotem i jego istnieniem, to filozofia mentalistyczna postawiła pod znakiem zapytania możliwość prawdziwego poznania. Filozofia taka wskazywała, że nim możemy określić jaki jest byt, należy najpierw określić czy prawdziwe poznanie jest możliwe i jakie są jego warunki. Zasadniczym jej pytaniem jest „co można poznać?”, „co można wiedzieć?”[17]. Stąd też, zamiast ontologii, w paradygmacie mentalistycznym zaczęto uprzywilejowywać epistemologię.

Również w tym okresie, tworzono systemy filozoficzne z rozbudowaną teorią bytu. Punktem wyjścia było jednak wątpienie. Dopiero rozstrzygając zasadnicze kwestie epistemologiczne (jakiego rodzaju wiedza jest wiedzą pewną), filozofowie przystępowali do stawiania tez ontologicznych. Przykładem rozwiniętej tradycji mentalistycznej jest klasyczna filozofia niemiecka, obejmująca twórczość takich filozofów jak Immanuel Kant, Johann Gottlieb Fichte, Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling i Georg Wilhelm Friedrich Hegel[18].

W opinii niektórych nurtów filozoficznych, zmiana paradygmatu na mentalistyczny oznaczała upadek filozofii. Tomiści krytykowali filozofię nowożytną, za rezygnację z zajmowania się bytem, i skupienie się na świecie subiektywnych idei[19]. Miało to oznaczać rezygnację z autonomii dyscypliny, i odejście od jej klasycznego programu wyznaczonego przez Arystotelesa[20]. Dla marksistów mentalistyczny zwrot w filozofii był oznaką *burżuazyjnej ideologii*, ukrywającej prawdziwą postać świata[15].

Paradygmat lingwistyczny

Pogłębiona refleksja nad źródłami poznania, jaką rozwijano w nowożytności, doprowadziła do rosnącego przekonania o dominującej w tym procesie roli języka. Stąd, na początku XX wieku nastąpił tzw. „zwrot lingwistyczny” w filozofii, który doprowadził do ukształtowania się paradygmatu lingwistycznego. Centralną postacią w tym procesie był Ludwig Wittgenstein. Filozofowie zwrócili uwagę, że język jest zasadniczym medium zapośredniczającym wyjaśnianie świata i w konsekwencji filozofia powinna się skupić na jego analizie[21].

Zadanie to podjęła szczególnie filozofia analityczna. Lingwistyczny charakter miały też takie nurty jak pozytywizm logiczny czy postmodernizm (szczególnie dekonstrukcjonizm). Ukształtowanie się paradygmatu lingwistycznego wiązało się też ze znacznym rozwojem filozofii języka. Zdaniem filozofów paradygmatu lingwistycznego, wiele problemów, którymi dotychczas zajmowała się filozofia było pseudoproblemami, wynikającymi z nieprecyzyjnego zdefiniowania używanych pojęć. Prawdziwym zadaniem filozofii jest natomiast oddzielanie pseudoproblemów od problemów prawdziwych, czyli określenie co może zostać poznane i wyjaśnione, i jak można o tym sensownie mówić. Filozofia ma więc pełnić funkcję porządkującą i przygotowującą grunt pod badania naukowe nauk szczegółowych. Ma zajmować się analizą ich języka (języka nauki, języka etyki) i usuwać problemy językowe[22].

Paradygmat lingwistyczny, podobnie jak mentalistyczny, jest krytykowany przez tomistów za zerwanie z klasyczną ideą filozofii, jeszcze dalsze (w stosunku do filozofii mentalistycznej) odejście w subiektywizm, popadanie w irracjonalizm i jest określany jako upadek filozofii[23].

Filozofia a inne dziedziny

Auguste Rodin, *Myśliciel*, 1902

Filozofia jest często ujmowana jako metadyscyplina – najbardziej ogólna z dziedzin wiedzy, wyznaczająca ich podstawy metodologiczne i warunki funkcjonowania[24]. Z drugiej strony jest ona dyscypliną autonomiczną – mającą własną problematykę i metody badawcze. Już u swoich korzeni w starożytnej Grecji zasadniczym problemem były kwestie odróżniania filozofii od innych dziedzin działalności ludzkiej. Filozofia powstała poprzez odróżnienie od mitu. Podobnie jak mit, zajmowała się wyjaśnianiem podstawowych kwestii dotyczących rzeczywistości. Mit czynił to jednak metodami poetyckimi, opierał się na wyobraźni i wierze, natomiast filozofia starała się to robić poprzez racjonalne rozumowanie. Zgodnie z tym wyjaśnienie początków świata w *Theogonii* Hezjoda ma charakter mityczny, a za pierwszego filozofa, starającego się rozumowo wyjaśnić przyczyny wszechrzeczy, uznaje się Talesa z Miletu[25].

Współcześnie szczególne problemy nastręcza odróżnienie filozofii od nauki i teologii. Bertrand Russell wskazywał, że filozofia jest dyscypliną pośrednią między nimi, atakowaną przez każdą ze stron[26]. Podobnie jak teologia, zajmuje się pytaniami, na które nauka nie potrafi udzielić odpowiedzi, a jej rozważania mają charakter spekulatywny. W przeciwieństwie jednak do teologii, nie przyjmuje dogmatycznych założeń, a przyjmuje bliską nauce postawę krytyczną i dążącą do wyjaśnienia.

Filozofia a nauka

W starożytności nie było podziału między filozofią a nauką. Narodziły się one razem w VI w. p.n.e.[27] Arystoteles nie widział istotnej różnicy między rozważaniami na temat państwa a botaniką. Być może około II wieku p.n.e. z filozofii wyodrębniły się prawo i medycyna, a na pewno stało się to w średniowieczu. Wtedy jednak też nie było ostrego rozróżnienia, choć czasem mówiono o filozofii jako wiedzy niepochodzącej z objawienia wyższego stopnia i nauce jako wiedzy niepochodzącej z objawienia niższego stopnia. Jeszcze Kopernik oddawał swoje dzieło pod osąd filozofów, a intencje jego pracy były filozoficzne (por. filozofia polska).

Dopiero później, po opracowaniu metody naukowej, coraz ostrzej zarysowywał się podział. Do dzisiaj istnieją różne koncepcje stosunku filozofii do nauki, które można rozmieścić na skali, gdzie jednym końcem będzie teza, że filozofii w ogóle nie ma (neopozytywizm), a drugim klasyfikacje, które do filozofii zaliczają całą naukę (neotomizm). Mówi się, że nauka ma duży wpływ na tendencje w filozofii. Platon tworzył pod wrażeniem geometrii, Arystotelesa inspirowały astronomia i biologia, a Leibniza – matematyka. Paradoksalnie najdłużej trwają jednak te koncepcje filozoficzne, które nie bazują na rozwiązaniach naukowych, a jak pokazuje XX-wieczna filozofia nauki, koncepcja nauki jako dziedziny jasnych i ostatecznych rozwiązań, co do których istnieje powszechna zgoda badaczy, jest też modelem dalekim od realnej praktyki naukowej.

Z drugiej strony można zauważyć, że gdy filozofia opanuje jakiś obszar do punktu, w którym zaczyna spełniać standardy nauki, obszar ten wydziela się z niej i staje się autonomiczną dziedziną naukową. Tak się stało na przykład z psychologią i socjologią, wyodrębnionymi z filozofii na przełomie wieku XIX i XX.

Filozofia a religia

Rembrandt, *Medytujący filozof*, 1632

Stosunki filozofii i religii są skomplikowane. Obie dziedziny zajmują się podobną problematyką, stawiając najbardziej podstawowe pytania dotyczące natury i sensu świata czy życia. W odmienny sposób odpowiadają na te pytania. Filozofia jest dyscypliną opartą na rozumie, natomiast religia opiera się na wierze, wynikającej z objawienia i tradycji. Wierzenia religijne mają nadto charakter partykularny i przyjmują postać konkretnej doktryny religijnej. Z kolei filozofia (w szczególności filozofia religii) zajmuje się takimi pojęciami jak Bóg, absolut, religia, sacrum w najbardziej ogólnym sensie[28]. Rozumową analizą treści wiary religijnej zajmuje się teologia.

W historii filozofii różnie kształtowały się stosunki między tymi dwiema dyscyplinami[29]. Filozoficzna refleksja pełni bardzo ważną rolę w rozwiniętych systemach religijnych, przede wszystkim będąc podstawą teologii. Wiele dzieł opartych jest z kolei na inspiracji religijnej. Taka filozofia określana jest mianem filozofii religijnej. Przykładem takiej filozofii jest filozofia chrześcijańska, będąca szerokim i niejednorodnym nurtem filozofii zachodniej. W historii filozofii powstały również nurty filozoficzne, które przekształciły się w religię, m.in. religia ludzkości Auguste'a Comte'a.

Filozofia i religia, traktowane jako odrębne dziedziny, występowały również niejednokrotnie przeciwko sobie. Wielu myślicieli wczesnochrześcijańskich (np. Tertulian[30]) podchodziło do filozofii z wrogością, traktując ją jako myśl pogańską, nie dającą się pogodzić z nauką Pisma św. Pogodzenie obu tradycji intelektualnych: myśli chrześcijańskiej i filozofii starożytnej było procesem stopniowym i trwało aż do średniowiecza.

Istniały również nurty filozoficzne, walczące z religią, najczęściej traktując ją jako zabobon, np. niektóre nurty filozofii oświeceniowej czy marksizm[31].

Trzy tradycje filozoficzne

Wyróżnia się trzy wielkie tradycje filozoficzne: europejską (Filozofia Zachodu), indyjską oraz chińską (Filozofia Wschodu).

Historia filozofii

Periodyzacja filozofii zachodniej

Najpopularniejszy sposób periodyzacji historii filozofii zachodniej opiera się na ogólnym podziale zachodniej historii na starożytność, średniowiecze i nowożytność. W historii filozofii zastosował go Wilhelm Gottlieb Tennemann, w oparciu o wcześniejszą periodyzację Johanna Jakoba Bruckera. Zgodnie z nim historia filozofii dzielona jest na[32]:

- filozofię starożytną – obejmującą filozofię starożytnej Grecji i Rzymu,
- filozofię średniowieczną,

- filozofię nowożytną.

Podział trójdzielny, jako zbyt schematyczny i ogólny był wielokrotnie krytykowany. Z tego powodu, wielu współczesnych historiografów filozofii zrezygnowało z wyróżniania tak szerokich epok, dzieląc historię filozofii na mniejsze jednostki chronologiczne i geograficzne[33].

Podział na filozofię starożytną, średniowieczną i nowożytną, jest jednak nadal luźno stosowany w wielu pracach[34][35]. Okres patrystyczny i renesans są często uważane za okresy przejściowe.

Odmienna konwencja chronologiczna przyjęta jest w wielu pracach polskich historyków filozofii[36]. Wyróżnia się w nich:

- filozofię starożytną,
- filozofię średniowieczną,
- filozofię nowożytną,
- filozofię współczesną.

Filozofia nowożytna obejmuje częściowo renesans (jako epokę przejściową), XVII i XVIII w., oraz początek XIX wieku (datą graniczną jest często śmierć Hegla w 1831)[37].

Główne zagadnienia filozofii

Można wyróżnić tradycyjnie pięć centralnych obszarów filozofii[38]:

- ontologia – dotyczącą natury bytu i rzeczywistości,
- epistemologia (gnoseologia, teoria poznania) – zajmuje się problemem poznania, wiedzy, prawdy i ich relacji do rzeczywistości,
- etyka (czasami wraz z estetyką łączoną w aksjologię) – czyli kwestie dotyczące wartości, norm postępowania, cnót,
- historia filozofii – czyli naukę historyczną zajmującą się dziejami filozofii,
- logika – czyli naukę o regułach poprawnego rozumowania i uzasadniania twierdzeń.

Poszczególne dyscypliny filozoficzne, często zawierają elementy kilku dyscyplin centralnych, np. filozofia społeczna obejmuje kwestie etyczne, ontologiczne i epistemologiczne.

Podział ze względu na przedmiot zainteresowań

- filozofia czasu
- filozofia przestrzeni
- filozofia historii
- filozofia przyrody
- filozofia umysłu
- filozofia percepcji
- filozofia języka
- logika filozoficzna
- filozofia nauki
  - filozofia matematyki
  - filozofia biologii
  - filozofia chemii
  - filozofia fizyki
- antropologia filozoficzna
- filozofia społeczna
- filozofia edukacji
- filozofia polityczna
- filozofia prawa
- filozofia techniki
- filozofia kultury
- filozofia religii
- estetyka
- filozofia medycyny
- filozofia wartości
- metafilozofia
- historia filozofii

Przypisy

1. Audi 2006 ↓, s. 336.
2. Herodot, *Dzieje*, I,30,2.
3. Maryniarczyk i Krąpiec 2000 ↓, s. 1.
4. Schnädelbach 1995 ↓, s. 58.
5. Martens i Schnädelbach 1995 ↓, s. 52-56.
6. Kołakowski 2000 ↓, s. 21-22.
7. Kołakowski 2000 ↓, s. 19-21.
8. Kołakowski 2000 ↓, s. 18-19.
9. Kołakowski 2000 ↓, s. 22.
10. Kołakowski 2000 ↓, s. 30.
11. Schnädelbach 1995 ↓, s. 90.
12. Maryniarczyk, Krąpiec 3-11 ↓.
13. Swieżawski 2000 ↓, s. XI.
14. Schnädelbach 1995 ↓, s. 66.
15. Schnädelbach 1995 ↓, s. 79.
16. Arystoteles, *Metafizyka*, IV.1.
17. Schnädelbach 79 ↓.
18. Schnädelbach 1995 ↓, s. 82-89.
19. Maryniarczyk i Krąpiec 2000 ↓, s. 26.
20. Maryniarczyk i Krąpiec 2000 ↓, s. 2.
21. Schnädelbach 1995 ↓, s. 90-91.
22. Schnädelbach 1995 ↓, s. 95.
23. Maryniarczyk i Krąpiec 2000 ↓, s. 33.
24. Audi 332 ↓.
25. Giovanni Reale: *Historia filozofii starożytnej*. T. 1. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2000, s. 70-72.
26. Russell 2000 ↓, s. 8.
27. Russell 2000 ↓, s. 23.
28. Anzenbacher 1992 ↓, s. 30-31.
29. Anzenbacher 1992 ↓, s. 32-33.
30. Swieżawski 2000 ↓, s. 331-336.
31. Matthias Lutz-Bachmann: Religion, Critique of. W: *Routledge Encyclopedia of Philosophy*. Edward Craig (ed.). London: Taylor & Francis, 1998, s. 236-238.
32. Wilhelm Gottlieb Tennemann, *A Manual of the History of Philosophy* (https://books.google.pl/books?id=umoYAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=pl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false), London: Bell & Daldy, 1870.
33. Richard H. Popkin (red.), *Historia filozofii zachodniej*, Poznań: Zysk i S-ka, 2003., Otfried Höffe, *Mała historia filozofii*, Warszawa: PWN, 2011.
34. B.A.G. Fuller, *Historia filozofii*, Warszawa: PWN, 1967.
35. Russell 2000 ↓.
36. Zbigniew Kuderowicz, *Filozofia nowożytnej Europy*, Warszawa: PWN, 1989.; Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii, t. 2*, Warszawa: PWN, 1982.
37. Zbigniew Kuderowicz, *Filozofia nowożytnej Europy*, Warszawa: PWN, 1989.
38. Audi 2006 ↓, s. 326-327.

Bibliografia

- Arno Anzenbacher: *Wprowadzenie do filozofii*. Kraków: UNUM - Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Teologicznego, 1992.
- Robert Audi: Philosophy. W: *Encyclopedia of Philosophy*. Donald M. Borchert (red.). Thomson Gale, 2006, s. 325-337. ISBN 0-02-866072-2.
- Kołakowski L., *Zakresowe i funkcjonalne rozumienie filozofii*, [w:] L. Kołakowski (red.), *Kultura i fetysze. Eseje*, Warszawa: PWN, 2000, s. 17–44.
- Andrzej Maryniarczyk, Mieczysław A. Krąpiec: Filozofia (http://www.ptta.pl/pef/pdf/f/filozofia.pdf). W: *Powszechna Encyklopedia Filozofii (http://www.ptta.pl/pef/index.php?id=glowna&lang=pl)*. Lublin: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, 2000. [dostęp 24.04.2014].
- Ekkehard Martens, Herbert Schnädelbach: O aktualnej sytuacji filozofii. W: *Filozofia. Podstawowe pytania*. Ekkehard Martens, Herbert Schnädelbach (red.). Warszawa: Wiedza Powszechna, 1995, s. 33-56.
- Bertrand Russell: *Dzieje filozofii Zachodu i jej związki z rzeczywistością polityczno-społeczną od czasów najdawniejszych do dnia dzisiejszego*. Warszawa: Aletheia, 2000.
- Herbert Schnädelbach: Filozofia. W: *Filozofia. Podstawowe pytania*. Ekkehard Martens, Herbert Schnädelbach (red.). Warszawa: Wiedza Powszechna, 1995, s. 57-97.
- Stefan Swieżawski: *Dzieje europejskiej filozofii klasycznej*. Warszawa - Wrocław: PWN, 2000. ISBN 83-01-13188-8.

Linki zewnętrzne

- Pritchard M., *Philosophy for Children* (https://plato.stanford.edu/entries/children/), [w:] Stanford Encyclopedia of Philosophy [online], CSLI, Stanford University, 27 lutego 2018, ISSN 1095-5054 (http://worldcat.org/issn/1095-5054) [dostęp 2018-08-11] (ang.). (Filozofia dla dzieci)
- „Filozofuj!" (https://filozofuj.eu/) – polski dwumiesięcznik popularyzujący filozofię, na łamach którego publikują najlepsi filozofowie z polskich i zagranicznych uczelni, wydawany od 2015 roku przez fundację Academicon.

Źródło: „https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Filozofia&oldid=60196316"

Tę stronę ostatnio edytowano 26 cze 2020, 07:25. Tekst udostępniany na licencji Creative Commons: uznanie autorstwa, na tych samych warunkach (http:https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.pl), z możliwością obowiązywania dodatkowych ograniczeń. Zobacz szczegółowe informacje o warunkach korzystania (http:https://foundation.wikimedia.org/wiki/Warunki_korzystania).